Ա. Տարի — Թիւ 99

Ուրբաթ, 24 Դեկտեմբեր 1915

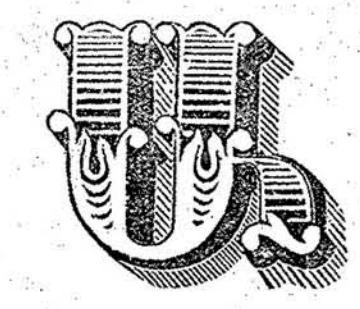
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԵՄ

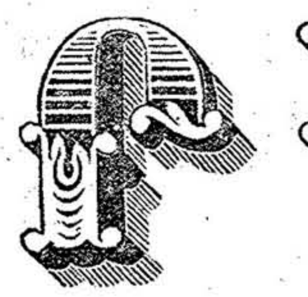
ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
ԵԳԻՊՏՈՍ . . Ղ.Ռ.	80	40
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՖՐ.	20	10

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ









ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Շարա Ապու Տարտար, Թիւ 16

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՀԱՍՑԷ

Journal AREV

B. P. № 600

Alexandrie, EGYPTE

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՄԵԾ ԺԱՄԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մեծ ժամերու մէջ կ'ապրինք։ Աւելի ճիշդ է՝ մեզի համար ըսել թէ անոնց քով կ'ապրինք։ Մէջը ըլլալու համար՝ պէտք է զգալ այդ մեծութիւնը և ջանալ, քիչ մը գոնէ, հաւասարիլ անոր, գէթ զայն ըմբռնելու աշխատիլ։ Մենք աւելի հեռու ենք այդ բանէն՝ քան Ֆիժի կղզիները պատերազմի թատերաբեմէն...։

Մեծ կորուստներ ունեցանք, աւելի ճիշդը՝ ունեցաւ ազգ մը որուն անունը մեր ալ անունն է։ Հեռո՜ւն, հարիւր հազարներ յանկարծակի դադրեցան Հայ անունին տակ ճանչցուած մարդկային խմբաւորումին մասը կազմելէ։ Այն հողերուն վրայ, որոնք մէկ կամ մէկ քանի հազար տարուան մեր հայրենիքն էին, մենէ մարդ չմնաց այսօր։ Շատերը սպաննուեցան, մէկ մասը անապատներու մէջ չուառ նուաղելու և թաղուելու ղրկուեցան, ու մանուկները որ այս խաւար գիշերին մէջէն վաղուան արեւին յոյսն էին, թրքացուեցան և պիտի ծառայեն վաղը Թուրքին զօրութիւնը աւելցնելու...։ Այսուհանդերձ, մենք չենք զգար որ մենէ բան մը պակսած է, մեր մէկ եղունգը կորսնցուցածի չափ ալ բան չենք զգար։

Մեծ սխալներ գործեցինք, ոչ թէ այսօր կամ երէկ, այլ տասնեակ տարիներէ ի վեր սկսած էինք, շարունակեցինք ու դեռ կը շարունակենք զանոնք գործելու։ Ազգի մը փրկութիւնը տղու գործ համարեցինք. հասնողը բան մը ըրաւ. ուրիշ ո՛ և է բանի խելք հասցնել չկրցողը՝ ազգին ուղղութիւն տալու համար բաւական խելացի համարուեցաւ, ուրիշ գործ չունեցողը հայրենիքին փրկութիւնը իրեն գործ ըրաւ, մինչեւ որ միտքով ու սրտով հիւծելէ և գիրքով ու հարստութեամբ տկարանալէ ...ոք՝ ֆիզիքապէս ալ փճացանք լմնցանք։ Թոյլ տուինք որ այդպէս ըլլայ. մեր «մեծերը»—բայց «մեծ» թաղուա՞ծ էին արդէն, կ'ուզէի՞ն որ իրենց գերագրգռուած միջակութիւններուն հաւաքական հեղինակութենէն վեր ուրիշ հեղինակութիւն մը կանգուն ու բարձր մնայ — ձայն չհանեցին տեսնելով հանդերձ այն անդունդն ուր ազգը թաւալգլոր կը դիմէր ... մասի ամենադոյզն շարժում մը չըրին՝ չի վտանգելու համար իրենց հանգիստն ու համբաւը. ... այսօր անոնք չեն, հարկաւ ... աւելի մեծ զոհողութիւն մը պիտի ընէին՝ ազգին մնացորդը փրկելու, ժամինով և հոգիով փրկելու գերմարդկային աշխատանքին համար։ Անոնք չեն, և անոնց ամբողջ սերունդը, բոլոր մեծ ու պզտիկ աղաները, անհաւատ ու անվարկ կղերը, խղճալի ուսուցչութիւնը, երկու ջուրի մէջև լողացող կիսկատար մտաւորականութիւնը և բոլոր հաճոյասէրները, վախկոտները, շահախնդիրներն ու մեծամիտները չէ՞ն որ սխալին լիովին գիտակցելէ ետք, անհուն ճիգով պիտի աշխատէին ուղիղը գտնելու, ուղիղը քարոզելու և ուղիղ ճամբուն վրայ ազգը համախմբելու և քալեցնելու...։

Մեծ ժամերը, որոնք մենէ անկախաբար հնչեցին, և մեծ կորուստները որոնք մեր մեծ սխալներուն հետեւանք են, եթէ խորունկ սարսուռ մըն ալ չեն անցըներ մեր ողնաշարին վրայ, եթէ մեզ ինքնամփոփուելու ու խորհրդածելու ալ չեն մղեր և յետոյ չեն ստիպեր որ այդ կորուստին պատճառը փնտռենք գտնենք ու այդ պատճառը դադրեցնենք, ուրեմն բոլորովին ի զո՜ւր անցած ու պատահած պիտի ըլլան և ի զո՛ւր պիտի սնուցանենք այն յոյսը թէ վաղը լուսաւոր օր մը պիտի ծագի մեզի։

Լուսաւոր օ՞ր մը. — անշո՛ւշտ, ազգին այս մնացորդներուն ալ կարելի է այդ, պայմանաւ սակայն որ այսօրուընէ զայն պատրաստել գիտնանք։ Ատոր համար պէտք է, ամենէն առաջ, գիտակցիլ թէ ի՛նչ բան կը պակսի մեզի։ Ո՛չ երէկուան, ո՛չ այսօրուան նման գործելով է՝ որ լուսաւոր վաղ մը կ'ունենանք։ Եթէ այսօրը լաւ է, ուրեմն լա՛ւ էր երէկը և մեզի կը մնայ շարունակել որպէսզի վաղն ալ այսօրուան պէս ըլլայ. եթէ չէ՝ ուրեմն պէտք է փոխել, ամէն բան վերստին քննել, ամէն արժէք — ամենէն շատ տարածուածներն ու անվիճելի նկատուածներն անգամ — վերագնահատման ենթարկել՝ ինչպէս կ'ըսուի, վիճիլ՝ եթէ պէտք է, բայց վիճիլ իրողութեանց լոյսով և գաղափարներու հողին վրայ, առանց կիրքի, առանց եսականութեան ու առանց յաւակնութեան, ճշմարտութիւնը միայն գտնելու և ըստ այնմ այսուհետև ազգը ուղղելու համար։ Անոր կոտորակուած թիւին մնացորդը և անոր հոգիին առկայծ լոյսը բարձրացնելով զայն վերադարձնել պէտք է իր անցեալին, հեռաւոր ու մօտիկ անցեալին, երբ՝ ուժը չունենալուն համար՝ անոր խելքը սուր էր և սիրտը բուխ աւելի, երբ՝ քաղաքականապէս ազատ ու անկախ կեանքի մը գիտակցութիւնն ալ արթնցաւ իր մէջը ու դէպի հոն ըսկըսաւ դիմել և պիտի հասնէր ապահովաբար՝ եթէ թոյլ տրուէր որ խմորումը քիչ մը աւելի երկար կատարուէր իր մէջ, եթէ սպասուէր որ ճշմարիտ առաջնորդներ հասնէին ու վարէին զինք՝ փոխանակ համբակ աշկերտներով և «բաթէ» ուսանողներով առաջնորդելու այն ըսքանչելի խոյանքը որ նոր կ'սկսէր ծայր տալ իր ծոցէն...։

Այսօր գիտակցելու ժամն է, մեծ ժամը, արդարեւ։ Բայց ատոր համար առ նուազն պէտք է լուրջ ըլլալ և պզտիկ մրցակցութիւններու, գըձուձ նախանձի և քաշքշուքի ոգին մէկդի դնել։ Ի՞նչ տխրութիւն՝ տեսնել թէ անոնք մանաւանդ, որ տղայոց կամ պատանիներու հետ գործ ունին, ճիշդ երէկն է որ կը յաւերժացնեն այսօր, իբրև թէ բան մը պատահած չըլլար, իբրև թէ բան մը, տարբեր բան մը, ժողվուելու, սրբագրուելու, ազնուանալու պէտքը ամէն ժամանակէ աւելի այսօր հարկադիր չըլլար։

Ի զո՞ւր, ուրեմն, մեռան մեր հարիւր–հազարները. ի զո՞ւր, ազգին կէս մասին այս փճացումը...։

Ա՜հ, եթէ գործելու տեղ այսօր մտածէի՜նք միայն...։

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՄԵԾ ՄԱՐԴԸ

Եզական անձնաւորութիւն մըն է ան, մեծապէս հիանալի և մեծարելի գըլուխ մը։

Գլուխ մը որ, սպառնալիքի ենթարկուած հայրենիքի մը փրկութեան և յաղթանակին համար, շուրջ մէկ ու կէս տարի է կը խորհի, կը չափէ, կը ձևէ, կ'երկնէ, կը յղանայ, կը հաշուէ, կ'իմաստասիրէ. բանակներ կը ճակատէ, վաշտեր կը յօրինէ, օդանաւ սաւառնակներ կ'արշաւեցնէ, թնդանօթներ կը յարդարէ, հեծելազունդեր կը վարէ կը զինէ, բերդեր ամրոցներ կ'աշտարակեցնէ, փոսեր խրամատներ կը պեղէ՝ գիշերը ցերեկին խառնած, առանց յոգնելու, առանց վհատելու, առանց երկուանալու։ Խօսելու հազիւ ժամանակ ունի։

Հինգ հարիւր օրերէ ի վեր, այս է իր վիճակը։ Հինգ հարիւր օ՜ր. ուրիշ մը հինգ օր չպիտի կրնար կատարել անոր ըրածը. պիտի ընկճուէր. Ատլաս ըլլալ դիւրին չէ։

Զինուորին հոգիին մէջ կը մտնայ. անոր հոգիին խորերուն մէջ թաքչած արիութեան և եռանդին չափը կը քննէ։ Իր ստորադասեալները իրեն կը նային իբրև գերբնական, իբրև աստուածայինէական մը։ Անոր ամեն մէկ խօսքը պատգամ մըն է, եթէ երբեք խօսք մը դուրս ելլայ բերնէն։

Ծրագիրներու, տեղեկագրութիւններու, տեղագրութիւններու, քարտէսներու վրայ ծռած է։ Լեռները, ձորերը, դաշտերը, հովիտները, բարձունքներուն բոլոր փապարներն ու խորախորշերը այլեւս իրեն համար բնաւ գաղտնիք չունին։

Զոհողութեան մարդն է, նուիրումի մարդը, բազմակնճիռ ու բարդ յօրինուածի մը ճարտարապետը, ապառաժուտ դարուփոս ապերախտ հանքի մը հանախոյզ շինողը։

Ո՞վ կրնայ ըսել թէ անոր կուրծքին տակ ի՛նչ կը պատահի։ Բացվածա մարմնեն նման բան մը ունին անոր նայուածքները։ Սարերուն ամայութեան հանդարտութեանը համագոյն չես գիտեր ի՛նչ մը ունի անոր լռութիւնը։ Հեռաւոր ճամբորդութենէ մը, որուն մէջ անբաւ փորձառութիւն մը ստացած է, վերադարձող ճանապարհորդի մը վարպետութիւն ներշնչող կայծեր կ'ոստոստեն անոր աչքերուն մէջ։ Շատ հաւանական է որ Աստուծոյ հետ տեսակցելէ եկած է, որ ղրկած է զինքը տիեզերամեծար հայրենիքի մը, գեղեցիկն ու ճշմարիտը սիրողներուն մտքի հայրենիքին վրայ խուժելու մօտ վտանգ մը վիժեցնելու։

Իր առաքելութեան դժուարութիւնները կ'առատանան. ճամբուն վրայ խութերը, խոչերը, փուշերը կը բիւրապատկուին. ի՛նչ փոյթ. պիտի յառաջանայ, պիտի յառաջանայ. յաջողութիւնը ճամբուն ծայրն է; մագնէտ, և զանի իրեն կը քաշէ։

Թշնամին զօրաւոր է, յանդուգն, շատ անգամ նենգաւոր, յաճախ դրուժան. միշտ յանկարծակիի բերող. որո՞ հոգ. ան ամեն բան կանխատեսել գիտէ, ու պիտի կանխատեսէ, մինչև որ ոսոխներն նետերը իր հեռատեսութեան և աննկունութեան հովէն ետ մղուին, շուարած, խուճապի մատնուած, և զիրենք արձակողին լանջքը մխուին։

Անոր բարեկամները կ'սքանչանան անոր վրայ. աւագներէն պատուած, խոնարհներէն պաշտուած։ Իր կերպարանը, նկուն պահարանին մէջէն դուրս ժայթքելով, կը համբառնայ, կը սլանայ, կ'աշտարականայ մինչև ամպերը, և մեծ օրինակը կ'աստուածայնանայ. այնպէս որ ամեն անոնք որ անոր ակնարկներուն հնազանդ հլու ծառաներն են, իրենները, իր կորիւնները, այդ երկնամբարձ պատկերին ակնկառոյց և անոր նմանելու նկրտելով, իրենք ալ կը մեծնան, կը մեծնան, բռնկած կ'զգան զիրենք անվեհերութեան նորօրինակ կրակով մը, և սպառազինուած՝ արիութեամբ մը, մինչև հիմա իրենց անծանօթ։

* *

Եւ ան կ'ըսէ. «Կը մատուցանեմ, կը նուիրեմ բոլոր միտքս ու ոգիս, կարողութիւնս, իմացական ոյժերս, անձս՝ արդարութեան դատին որ մերիններուն դատըն է։

«Կը մատուցանեմ, կը նուիրեմ կեանքիս պատարագը մեծ մարդերու, աւագ մահկանացուներու մեր հայրենիքին և անոր բարեկամներուն։

«Կը մատուցանեմ, կը նուիրեմ բովանդակ ճիգերուս ջիղը՝ անիրաւութեան և ամբարտաւանութեան իրաւարար վըրէժխնդիր հայրենիքներուն։

«Կը մատուցանեմ, կը նուիրեմ ասպետական ազգիս հզօր զօրութիւնը և թանկագին պատուական արիւնը՝ յաչաղկոտութեան և խարդաւանութեան վրայ անոր պանծալի յաղթանակին։

«Կը մատուցանեմ, կը նուիրեմ իմ արիւնս իրենց երակներուն մէջ խոխոջելը լսող քաջարի և վեհանձն եղբայրներուս և որդիներուս զոհը՝ չարին դըձձացումին համար։»

Եւ մատուցանելու, նուիրելու այս պատրաստակամութիւնը, այս ձգտումը, այս բոցավառ տենչը իր անվանելի խորհուրդն է, իր գոյութեան պայմանը, իր սէրն և իր կոչումը. իր կոչումը՝ բառին նուիրական առումովը. վասն զի, արդարեւ, իր լեզուին մէջ, այդ կրկին բառերուն յայտնած գաղափարին նշանն է իր վեհ ու սիրուած անունը։ Եւ ամեն անոնք որ իր անունը սիրով կ'արտաբերեն, իրենք ալ նոյն բանը ըսած, նոյն ուխտը ուխտած, նոյն բոցով բորբոքած կ'ըլլան։ Այնպէս որ իր անունը նշանաբանն է նուիրումի, մեծ օրինակը, մեծ հանգանակը, մեծ դրօշակը, որուն տակ կը համախմբուին, սրտատրոփ, արդար դատին բոլոր ընկրկիլ չգիտցող ախոյեանները։

Ց. ՍԻՆԹԵԱՆ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայաստանեն Թիֆլիս գաղթած յոյժ ծանօթ եւ չէզոք մտաւորական-գործիչի մը թղթակցութեան կարեւորագոյն հատուածն է հետեւեալը...։ Անկարելի է առանց սարսուռի կարդալ զայն...։ Երբ այս է իրողութիւնը՝ արդարեւ պէտք է շատ եւ շա՜տ երախտապարտ ըլլանք Կովկասահայուն, «անոր ամենեն կենսունակ տարրերուն որ Կռիւը կազմակերպեցին» եւլն.... Ծ. Խ.

«Ազգային այսպիսի աղէտի մը մէջ մարդ պէտք է մտահոգուի աւելի հանրային կարիքներով քան անհատական։ Ուստի պարտականութիւն կը համարիմ այդ մասին գրել իմ անձնական տպաւորութիւններս ու թելադրութիւններս արտասահմանի մեր հայանպաստ մարմիններուն։

Ա. Վասպուրականի գաղթին խուճապային հանգամանքը, որուն զոհ գացին հազարաւորներ և որմէ տարապայմանօրէն տառապեցան ամբողջը, ուղղակի արդիւնք էր Պ. Արամի (Նահանգապետ), Պ. Վարդանի (Կամաւոր-Հրամանատար) և իրենց կուսակցութեան ղեկավար անձերու անբարեխիղճ անտարբերութեանը, տեղացիներու հանդէպ ունեցած արհամարհանքին և խտրականութեանը։ Հազարաւորներու և տասնեակ հազարաւորներու կեանքը պիտի խնայուէր և ամբողջ ժողովուրդը չպիտի ենթարկուէր խուճապի, նոյն իսկ գաղթը տղամարդոց կրնար տեղի չունենալ՝ եթէ անոնք քիչ մը կարեւորութիւն տային տեղացի ներկայացուցիչ անձերու խորհուրդներուն ու եթէ քիչ մը մտահոգուէին խուճապային փախուստի մը բերած ահռելի հետեւութիւններով։ Վստահ եմ թէ մօտիկ ապագային երեւան պիտի գան Վասպուրականի Հայութեան գլխուն եկած այս աղէտին ներքին ազդակները և բովանդակ Հայութիւնը պիտի հասկնայ թէ որո՛նք եղան պատասխանատուները։

Բ. Փախստականներու վիճակը աննկարագրելիօրէն սոսկալի եղաւ Կովկասի մէջ։ Դրամական նուիրատուութիւնները ո՛րչափ ալ բաւարար, գործի կոչուած պատասխանատու և ոչ-պատասխանատու պաշտօնեաներու ստուար մեծամասնութիւնը ամենազզուելի ընթացք մը ունեցան։ Լրագրական էջերու մէջ չերեւցան դեռ տաճկահայոց այս յուսահատական վիճակին մէջ Կովկասահայ հարիւրաւոր մեծ ու պզտիկ պաշտօնեաներու կատարած շատ տխուր դերերը։ Դրամական զեղծումներ, գողութիւններ, խտրական ոգիով Կովկասահայ անպէտ մարդիկ պաշտօնի կոչել, մինչ անդին տաճկահայ կարողագոյն անձը անօթի հաց կը մուրայ ևն. ևն.։ Հատորներ կրնան լեցնել այսպիսի ստոյգ դէպքերու թուումն մասամբ։ Առանց չափազանցութեան կրնամ ըսել թէ՝ փախստականներու անունով հանգանակուած և Կովկաս ղրկուած գումարներուն կէսը իսկ չգործածուեցաւ ուղղակի անոնց պիտոյքներուն, և այս անբարեխիղճ անտարբերութեան ու իրապէս անքօնթրօլ մսխումներու և պաշտօնէից պարտազանցութեան շնորհիւ՝ մեռան հազարաւորներ ու թշուառացան ընտանիքներ։ Մարդուս սրտէն արիւն կ'երթայ երբ կը խորհի թէ Հայեր են որ այսքան կայենական ընթացք մը ունեցան իրենց թշուառացած եղբայրակիցներու հանդէպ, որոնք նոյն ինքն իրենց՝ Կովկասահայերու՝ որոշ մէկ հոսանքի չեֆերուն խելագար գործունէութեան, ցուցամոլութեան և զեղծումներուն բերմամբ ենթարկուեցան այս աննկարագրելի աղէտին։ Նոյն իսկ Վանի հայերու աչքի

ինող տուներէն շատերը, 200է աւելի, որոնց կարգին նաև վարժապետանոցի շէնքը, իրենց պարունակութիւնը կողոպտուելէ վերջ այրուեցան այգպիսիներու կողմէ և իրենց աչքին առջև, նոյն իսկ Քիւրդերու և Թուրքերու կողմէ չհրդեհուած տուներ: Վերջերս ալ, դարձեալ, Հայեր իրենց դրացիներու թաքստոցներէն արժէքաւոր իրեղէններ թալանելով բերին հոս վաճառեցին և բռնուողներն ալ պաշտպանութիւն գտան ու իրենց թալանները վերստացան նոյն հոսանքին վերաբերող անձերուն պաշտպանութեամբ: Վանեցիք միլիոններ կորսնցուցին այսպիսի անարժան Հայերու անորակելի գործունէութեան հետեւանքով և այսօր երբ դարձեալ պատեհութիւն կ'ըլլայ հայրենիք վերադառնալու, չուառած մնացած են թէ ինչ ընեն:

Գ. Տաճկահայ փախստական մտաւորականներու վրայ արհամարհանքով կը նային, այնպէս որ նեղ շրջանակէ մը դուրս, մեր բողոքները անլսելի կը մնան և անզօր: Չնչքերնիս փոքրիկ գումար մը իսկ չունինք որ մէկ երկու կարող մարդոց (տաճկահայ) շրջիլ տանք գաղթականներու գետեղուած տեղերը, ստատիստիկական կերպով մը ներկայացնենք բովանդակ ստոյգ վիճակը ցիրուցան եղած գաղթական հայութեան, մերկացնենք պարտազանց ու զեղծարար պաշտօնէից սխրագործութիւնները և արմատական փոփոխութիւն մը պահանջենք այս գործով զբաղուող Հիմնարկութիւններէն:

Անհրաժեշտ կը համարիմ որ Եգիպտոսի, Ամերիկայի ու Եւրոպայի հայութիւնը անպատճառ իրենց բացարձակապէս վստահելի մէկ քանի ներկայացուցիչները ղրկեն, եթէ ուշ չէ, որ ձմեռէն առաջ կարենան հասնիլ հոս, կամ մինչ այդ հեռագրով նշանակեն զանոնք հոս, որոնք իրաւունք ունենան ընտրել, իրական ոչ անուանական, քննելու գոնէ այն դրամներու գործածութեան վրայ որ իրենց կողմէ կը ղրկուին: Նոյնը պահանջելու է նաև Ամերիկեան, Անգլիական կամ Եւրոպական հայանպաստ ընկերութիւններու հոս ղրկած գումարներուն մասին: Վստահ եմ թէ այս մասին անմիջական կարգադրութիւն մը ընել պիտի աշխատիք:

Դ. Վասպուրականի վերաշինութիւնը հսկայ զոհողութիւններով միայն կրնայ սկսուիլ ու գլուխ ելնել: Ամէն բան փճացած է: Գարունը հոս կեանք սկսելու համար անպայման գումարներ հարկաւոր են և մարդիկ: Այս մտահոգութեամբ յաջողեցանք Թիֆլիսի մէջ Մարմին մը կազմել տալ յայտնի անձնաւորութիւններէ, որոնք «Հայաստանի Վերաշինութեան Ցանձնաժողով» անունին տակ սկսան գործել: Նախագահն է Դաւիթ խան Խզբաշեանց և Փոխնախագահը՝ Ալ. Մելիք-Ազարեանց: Ասոնք հայթայթեցին ու կը հայթայթեն Վան գացող միլիցիայի ծախսերը, առաջադրած են երկրագործական, տնտեսական ու կրթական վերաշինութեան համար ձեռնարկներ ընել, վարչական կազմին հաստատման համար դիւրութիւններ տալ ևն.: Այսօր արդէն 6-10 պաշտօնեաներ կ'աշխատինք Վան ղրկել, կառավարչին աջակցելու համար: Գործը շատ կենսական կարեւորութիւն ունի և կը պահանջէ լայն գործակցութիւն: Մեծապէս փափաքելի էր որ Եգիպտոսի, Ամերիկայի ու Եւրոպայի հայ անհատներ ու ընկերութիւններ որոշ հասկացողութիւններով գործակցէին այս Մարմնոյն, որպէսզի պատրաստ ըլլանք գարնան հայրենիք վերադարձնել գաղթականներու մնացորդները և հաստատել իրենց հողերուն վրայ:

Վերջապէս այս անօրինակ աղէտը անօրինակ ճիգ մը կը պահանջէ ամէն հայ անհատէ ու կազմակերպութենէ, ինչպէս նաև անօրինակ կորովի տէր գործիչներ: Ամենքս ալ բոլորուինք այս սուրբ գործին շուրջը և ի սպաս դնենք ինչ ոյժ ու կարողութիւն որ տրուած է մեզի, եթէ իսկապէս կ'ուզենք որ յարութիւն առնէ խաչուած Հայութիւնը:»

Հ. Ե. Բ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ (Փարիզ)

Կիրակի Դեկ. 26ին ժամը 11ին պիտի խօսի Տիար Ռուբէն Սերոպեան. նիւթն է «Աստեղագիտական Աշխարհէն». բոլոր փափաքողները սիրով կը հրաւիրուին:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ
ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ստորև կը հրատարակենք Անգ. Խորհրդարանի Նոյ. 17ի նիստին Հայոց վերաբերեալ վիճաբանութեանց ստենագրական նկարագրութիւնը, թարգմանելով «Արարատ» անգ. ամսագրէն: Մեր ընթերցողները շահեկան նորութիւններ պիտի գտնեն Մր. Ուիլըրմսի, Մր. Օ'Քոնորի և Արտ. գործ. փոխ-նախարար Լորտ Ռոպէրթ Սէսիլի ճառերուն մ նրամանատեղեկատուութեանը մէջ:

Մր. Լէնորին Ուիլըրմս. — Ներկայ տարւոյ Հոկտ. 6ին Լորտերու Ժողովին մէջ տեղի ունեցաւ վիճաբանութիւն մը որ՝ չափազանցութիւն չէ ըսել՝ սարսափի ալիք մը սփռեց ո՛չ միայն այս երկրին այլ համայն քաղաքակրթեալ երկիրներուն վրայ: Կարդացող և խորհող մարդերուն ստուար մեծամասնութիւնը առաջին անգամ այն ատեն վերահասու եղաւ թէ պատմութեան մէջ մեծագոյն կոտորածները տեղի ունենալու վրայ էին վերջին հինգ ամիսներու ընթացքին: Այդ վիճաբանութեան մէջ՝ որուն նախաձեռնողը եղաւ Լորտ Քրոմէր և որուն մէջ Լորտ Պրայս, Լորտ Քրու և ուրիշներ իրենց նշանակելի մասնակցութիւնը ունեցան, իրենց մերկութեանը մէջ մէջտեղ դրուեցան սարսափի այնպիսի իրողութիւններ որպիսիները աշխարհ երբեք տեսած չէր.... Գտնուեցան մեծ աշխարհակալներ որոնք կոտորեցին բազմաթիւ հազարներ և թերեւս մինչև միլիոն մը մարդիկ, բայց այդ եղելութիւնները տարիներու երկարաձիգ շրջանի մը վրայ տարածուած էին: Թրքական իշխանութիւնները ձեռնամուխ եղան հինգ ամսուան կարճ ժամանակամիջոցին մէջ բնաջնջելու ամբողջ ցեղ մը իրենց տիրապետած երկիրներուն մէջէն: Ասիկա ըրին ոչ թէ հազարներով կամ տասնեակ հազարներով, այլ հարիւր-հազարներով: Վիճակագիր մը կը հաստատէ թէ հինգ հարիւր հազար հոգի սպաննուեցան հինգ ամսուան միջոցին, մինչդեռ ուրիշ վիճակագրութեան մը նայելով՝ սպաննուածներու այդ թիւը 800.000ի կը բարձրանայ: Այս վերջինէն առաջ ալ Հայերու կոտորածներ պատահած են: Տասը տարի առաջ 30.000 հոգի ջարդուեցան, և անկէ ալ տասը տարի առաջ՝ 100,000 հոգի: Բայց այդ ջարդերը, որոնք իրենց ատենին սարսռացուցին աշխարհը, աննշան կը դառնան երբ քովը դրուին այն կոտորածներուն որոնց ներկայ եղանք անվիճակցաբար՝ այս վերջին վեց կամ եօթը ամսուան ընթացքին: Այդ վիճաբանութիւնը կատարուելէն ի վեր՝ նորագոյն մանրամասնութիւններ հասան բազմաթիւ աղբիւրներէ, ինչպէս Գերմանացի և Զուիցերիացի միսիոնարներէ, փախստականներէ, Ասիական Թուրքիոյ մէջ ապրող Եւրոպացիներէ և ուրիշ այլազան աղբիւրներէ, որոնց ամենքն ալ յոյժ զարմանալիօրէն իրար կը հաստատեն և կ'ամբողջացնեն այնպէս որ, մինչդեռ կարելի չէ այս կամ այն մանրամասնութեան մասին վստահ ըլլալ, ո և է տարակոյս չկայ սակայն եղելութեանց լայն գիծերուն մասին: Ասոնք ընդհանուր հաւաստումներ չեն, այլ զանազան կողմերէ եկած նկարագրութիւններ՝ որոշ ժամանակներու մէջ որոշ տեղեր պատահած դէպքերու, անուններովը այն ժողովուրդին որ կրեց և անոր որ գործադրեց այդ սարսափները:

Հետեւաբար, բոլորովին հաւաստի է թէ գործին լայն իրողութիւններն հաստատուած են և այդ լայն իրողութիւնները սա են՝ որ մայիս ամսուան մէջ կամ մօտաւորապէս այդ ատենները, հրամաններ արձակուեցան գործադիր իշխանութեան կողմէ — այսինքն, ինչպէս Լորտ Պրայս անուանեց, «սրիկաներու այն խմբակ»ին կողմէ որ ներկայիս ինքզինք Թուրքիոյ կառավարութիւնը կը կոչէ — սիսթէմաթիք կերպով դրեթէ այն բոլոր կեդրոնները Թուրքիոյ՝ ուր Հայ բնակչութեան ո և է կարեւոր թիւ մը կ'ապրէր: Կարծեմ չեմ սխալիր ըսելով թէ այդ հրամանները ղրկուեցան յիսունի չափ տեղեր, ուր միօրինակ ընթացք մը բռնուեցաւ: Խնդրոյ առարկայ եղող որոշ տեղին Հայերը կը հաւաքէին կարճ պայմանաժամէ մը ետք, երբեմն քանի մը ժամուան մէջ: Կարգ մը պարագաներու, ուր պայմանաժամ մը որոշուած էր, ոստիկանները ժամանակէն առաջ կը հասնէին և Հայերը իրենց անկողիններէն դուրս կը քաշէին: Երբեմն պայմանաժամը քիչ մը աւելի երկար էր, տասը կամ տասներկու օր, բայց կարծեմ երբեք տասնըհինգ օրէն աւելի: Զինուորական տարիք ունեցող ոչ մէկ մարդ կար այս բռնուողներուն մէջ: Ոչ երբեք: Այդ տարիքին մէջ գտնուող Հայերը արդէն իսկ կը ծառայէին Թուրքիոյ իբրև զինուոր, ի բաց առեալ ըստ օրէնի ազատ կացուցուածներէն: Այն ատեն, տասնըհինգէն եօթանասուն տարեկան այրերը, որոնք զինուոր առնուած չէին, կը հաւաքէին և մեծ մասամբ հրացանի կը բռնէին: Ծերերը, կիները ու տղաքները հրաման կ'ստանային հեռու տեղ մը երթալու համար ճամբայ ելնելու: Ասիկա միակ քաղաքի մը մէջ չպատահեցաւ, այլ գործնականապէս իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ ուր քիչ շատ կարեւորութիւն ունեցող Հայ բնակչութիւն մը կար: Ասիկա չպատահեցաւ մասնաւոր պաշտօնեայի մը կամ մասնաւոր բնակչութեան մը մոլեռանդութեան պատճառաւ, այլ համաձայն այն հրամաններուն որոնք կեդր. իշխանութեան կողմէ ամենուրեք ղրկուած էին:

Այդ ժողովուրդը առաջ կը քշուէր, որոշ չափով մը ոստիկաններու հսկողութեան ներքև, բայց աւելի լայն չափով՝ կալանաւորներու, — ոճրագործներ որոնք վնդաններէ դուրս հանուած էին՝ այս Հայերուն գործը ստանձնել տալու մասնաւոր նպատակաւ: Ժողովուրդին կը թոյլատրուէր շատ քիչ սնունդ առնել հետը, և ճամբան շատ քիչ ուտելիք կը տրուէր: Մէկ քանի պարագաներու մէջ՝ թոյլ տրուեցաւ որ սայլեր վարձեն, կա՛մ մէջը նստելու և կամ իրենց փոքրաթիւ գոյքերը անոնց վրայ բեռցնելու համար: Շատ անգամ՝ այս սայլերը ետ կը դարձուէին քանի մը ժամուան կամ քանի մը օրուան ճամբորդութենէ մը ետք, և ժողովուրդը ստիպուած էր ոտքով շարունակել ճամբան: Երբեմն, մէկ քանի օր քալելէ ետք, պահապանները կը ձգէին զանոնք և կ'ըսէին թէ այլեւս կրնան ինքնիրեննին երթալ: Այն ատեն, քանի մը մղոն ընթանալէ ետք, Քիւրտեր կամ ուրիշ աւազակներ կ'իյնային անոնց վրայ, կը կողոպտէին կամ կ'սպաննէին զանոնք, կը բռնաբարէին կիները, կ'առեւանգէին տղաքը և ամէն տեսակ պղծութիւն ու սարսափ կը գործադրէին անոնց վրայ: Երբեմն, անոնք մինակ չէին թողուեր, բայց ոստիկաններն ու ոճրագործ պահապանները անոնց վրայ իրենց կամքը կը բանեցնէին՝ բռնութեան և քմահաճոյքի ամէն ձեւերով: Երբ քաղաք մը կը հասնէին՝ կը ծախէին կիներն ու աղջիկները հարեմներու, կը ծախէին տղաքը այն Թուրք ընտանիքներուն որոնք մանչեր կամ աղջիկներ կ'ուզէին իրենց արտերուն մէջ աշխատցնելու և իբրև իսլամ մեծցնելու համար, և նոյն իսկ տղաքը կը ծախէին հանրատուներու: Այսպէս գացին անոնք, քշուելով դէպ ի առաջ, ժողովուրդը ճամբան անօթութենէ իյնալով, կիները շատ անգամ բացարձակապէս մերկ քալելով որովհետև անոնց զգեստները գողցած էին. ճամբան երեխաներ կը ծնէին, բայց մայրերուն կը հրամայուէր ոտքի ելլել և քալել՝ մինչև որ մեռնէին: Գիշերները, կիները կը բռնաբարուէին գողերու և սրիկաներու կողմէ որոնք բանակատեղի կուգային. և վերջապէս, երբ անոնք մօտեցան Եփրատի, շատ կիներ ինքզինքնին գետը նետեցին՝ որպէս զի մահուամբ ազատին մարդոց անգթութենէն:

(Շարունակելի)

Սուէտիոյ Հայ գաղթականներէն Գ. Աստուր Դաւիթեան կը խնդրէ «Արև»ի ամերիկահայ ընթերցողներէն որ հաճին իրեն իմացնել, եթէ գիտեն, Տիգրանակերտցի Պ. Յովհաննէս Յարութիւնեանի հասցէն, որուն համար երախտապարտ պիտի մնայ:

ԴԷՊԻ ՎԱՆ

(ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Վանի շրջանապետ Պ. Ալֆրէդ Տէրմէնի դէպի իր պաշտօնատեղին արած ճանապարհորդութեան մասին հետեւեալ նորութիւններն է հաղորդում մեզ լաւատեղեակ մի անձ, որ ուղեկցել է շրջանապետին:

Նամակը գրուած է հոկտ. 20ից:

* *

Հոկտ. 18ին Իգդիրէն մեկնելով հասանք նախ մի քանի տունէ բաղկացած Օրգով գիւղը: Առաջին գիշերը հոն անցուցինք: Վանի շրջանապետ Պ. Ալֆրէդ Տէրմէն և ուրիշ երեք սպաներ մէկ սենեակ միայն ունէին, բայց ամբողջ իրիկունը անցուցին կայանի հրամանատարին մօտ, որ արհեստով գիւղատնտես է. խօսակցութիւնը տեւեց մինչև իրիկուան ժամ 11ը:

Յաջորդ օրը ժամը 7ին Օրգովէն ճամբայ ելանք: Տէրմէնը Օրգովի մօտ ունի մօթէօրաշարժ նաւակ մը, յատկացուած նմանապէս Վանին: Նաւակն այնքան մեծ չէ, ինչքան Էջմիածնի մէջ տեսածնիս, բայց բաւական է լճին վրայ շատ լաւ շրջագայութիւն մը ընելու համար:

Դէպի Զէնգիլի անցքը ուղղուած ճամբան բաւական դիւրադնաց է, բայց երբեմն-երբեմն մարդս սաստիկ կը ցնցուի ճամբուն վրայ գտնուող քարերէն:

. . . .

Օդը շատ պարզ ըլլալով՝ արևը կ'այրէ բաւական ուժով: Անցքը շատ բարձր չէ, և դիւրութեամբ կ'անցնինք զայն: Ճամբու բովանդակ երկայնքին կը տեսնուին վանեցիներ, որ կը վերադառնան իրենց հայրենիքը: Գիտնալով որ իրենց կառավարիչը կը մեկնի, կը փութան վերադառնալ: Շատերը հետիոտն կ'երթան իրենց զաւակներու ձեռքէն բռնած կամ զանոնք կռնակնին առած: Պ. Տէրմէնը մանուկներուն շաքար կու տայ, որպէսզի քիչ մը ուժ առնեն: Մարդու գութը կը շարժի, երբ կը տեսնէ, որ փոքրիկներու մեծ մասը դժգոյն են և կը տառապին: Ահաւասիկ հայր մը, որ կը քալէ իր հինգ տարեկան տղուն հետ: Փոշիով ծածկուած՝ նա ուրիշ պաշար չունի այս երկար ճամբուն համար իր քաջութենէն զատ: Փոքրիկը ընկճուած է յոգնութենէն: Պ. Տէրմէնը կը կեցնէ կառքը, կ'առնէ փոքրիկը՝ մինչև յաջորդ կայարանը տանելու համար: Զարմացած հայրը շնորհակալութիւն կը յայտնէ. նա գիտէ, թէ իրենց կառավարիչն է այդ ընողը, և անտարակոյս չէր յուսար այս տեսակ բան մը: Քիչ յետոյ կը հանդիպինք փախստականներու մի քանի խումբերու: Տեսնելով որ իրենց կառավարիչն է անցնողը՝ բոլորը կը բարեւեն: Բայց ահաւասիկ 7-8 տարեկան փոքրիկ աղջիկ մը՝ նստած ճամբուն եզերքը. իր քովը հայրն ու մայրը իրարու խորհուրդ կը հարցնեն. փոքրիկը չի կրնար այլեւս քալել և հագիւ ինքզինքը ոտքերուն վրայ կը պահէ: Նա նստած է ժայռի մը քով, գլուխը ծունկերուն վրայ. փոշիներով ծածկուած ցնցոտիները ցոյց կուտան, թէ հագուեցուցած են զինք ինչքան որ կրցած են: Փոշիով և թարախով լեցուած աչքերը հազիւ կրնային տեսնել. գզգզուած մազերը փոշիով լեցուած էին, դէմքը և դողդղացող ձեռքերը ունած՝ թշուառութենէ և անօթութենէ: Պ. Տէրմէնը կը կեցնէ իր կառքին ձիերը: Կառապան Վալի Ահմէդ վար կ'իջնէ իր նստարանէն և զայն կը դնէ Պ. Տէրմէնի առջեւը արկղին վրայ, որ այս երկու դժբաղդներուն նստարանի տեղ կը ծառայէ: Վար նայելով՝ բառ մը իսկ չըսին անոնք: Ահաւասիկ հեռուէն կը նշմարուի կին մը, որ պառկած է ճամբուն մօտ. կը պարզէ իր ձեռքերը: Ի՞նչ ընել, ի՞նչ տալ իրեն. ոչինչ ունինք: Կ'անցնինք: Վերջապէս կ'երեւայ Կարէ կայարանը: Կարմիր Խաչի դրօշակ մը կայ հոն. փա՜ռք Աստուծոյ: Կ'երթանք ուղիղ դէպի հիւանդանոցը: Շրջանապետը փոքրիկներուն իր կառքին մէջ տեղ տալու համար ստիպուած էր երկու ոտքերը կողմնակի պարզել, որով հարկ կ'ըլլայ դիմել Վալի Ահմէդի օգնութեանը, որ իր ուղեւորները կը քաշէ, դուրս կը հանէ: Պ. Տէրմէնը փոքրիկ աղջիկը հիւանդանոցը կը տանի: Նախ Ֆելդշէր մը դուրս կուգայ, յետոյ գթութեան քոյրը կը կանչէ: Իսկոյն աղջիկը կ'ընդունուի: Բժիշկը կը հրամայէ, որ զայն լոգացնեն (իր առաջին լոգանքը): Քոյրը և Ֆելդշէրը զայն կ'ընդունին ճշմարիտ խանդաղատանքով մը: Կը կտրեն իր մազերը, կը լոգացնեն զինք և կը պառկեցնեն մեծ, մաքուր անկողինի մը մէջ, ուր նա կ'աներեւութանայ ճերմակեղէններու մէջ: Պառկած է նա հոն՝ փոքրիկ վայրենի կենդանիի մը պէս: Ֆելդշէրը, որ հայ մըն է, կը ծռի դէպի նա և գլուխը շոյելով կը հարցնէ.

— Ինչպէս է, լա՞ւ է հոս:

— Այո՛, — կը պատասխանէ փոքրիկը կամացուկ մը, — հոս շատ լաւ է, տաք է:

— Մենք զինքը տեղաւորեցինք արքայական պալատի մը մէջ, — կ'ըսէ գթութեան քոյրը Պ. Տէրմէնին. — բայց ինչպէ՞ս կը դողար ան, երբ երկու Ֆելդշէր սկսան զինքը լոգացնել:

Անկէ յետոյ հիւանդանոցին պաշտօնէութիւնը Պ. Շրջանապետին հրաւիրեց ճաշի, ինչ որ յօժարակամ ընդունուեցաւ: Փոքրիկ մանչուն ալ կերակուր տրուեցաւ, զոր ուտելէն վերջ մնացորդները — պանիր, բիսքիթ, հաց — թխմեց գրպաններուն մէջ: Քիչ յետոյ կը հասնին ծնողները: Հայրը կ'առնէ իր մանչը, իսկ փոքրիկ աղջկան հայրն ու մայրը կուգան Պ. Տէրմէնին հարցնելու թէ ո՞ւր է նա: Շրջանապետը կը պատմէ իրենց եղելութիւնը և կ'առաջարկէ երթալ տեսնել զինք: Մայրը, լալով, կ'ուզէ համբուրել Պ. Տէրմէնի ձեռքերը, ինչ որ կ'արգիլուի բնականաբար. հայրը կուլայ առանց բան մը ըսելու և իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ՝ երկնքի բոլոր օրհնութիւնները մաղթելով կառավարչին համար:

— Ո՛չ, — կը պատասխանեն, — չենք երթար զինք տեսնելու: Նա պիտի լայ... Մենք զինք պիտի տեսնենք Վանի մէջ, երբ իր առողջութիւնը գտած ըլլայ:

Շրջանապետը հրաժեշտ կ'առնէ իր հիւրընկալներէն, և կը շարունակենք ճամբան, երթալու համար Կըզըլ-Դիզէ, որ կը գտնուի Կարէէն 20 վերստ հեռաւորութեան վրայ:

Ժամը երեքն է. փոշիի ամպ մը դանդաղօրէն կը շարժի ճամբուն երկայնքին. հեռուէն կ'երեւան լեռները և ձախ կողմը մեծն Արարատը, ծածկուած յաւիտենական ձիւնով՝ վկայ մարդկային թշուառութեան: Ինչքա՜ն միլիոններով մարդիկ է տեսած նա՝ որ անցած են իր ոտքերուն առջեւէն, փնտռելով ապաստան, փրկութիւն կամ յաղթութիւն. և նորէն անկարեկից՝ հանդիսատես կ'ըլլայ այս նոր թշուառութեան, որ այնքա՜ն մեծ է և այնքա՜ն փոքր միանգամայն:

Չկայ ոչ մի ծառ: Դեղին խոտ և սև քարեր — ահա ամբողջ գիւղանկարը: Ետեւէն հեռուն, այս տխուր հողին վրայ կին մը նստած է իր երկու տղաներուն հետ: Նա առանձին է այս անապատին մէջ և տխրութեամբ կը նայի միւս փախստականներուն, որ կը հեռանան իրմէ դէպի հոն, ուր, դէպի հայրենական տունը: Ինք չէ կարող հետեւիլ անոնց, փոքրիկները յոգնած են և նստած իր ծունկերուն վրայ: Օրը իրիկուն եղած է և արեւը հակած հորիզոնին վրայ.... Նա կռնակը կ'առնէ ամենէն փոքրը և մեծին ձեռքէն քաշելով կ'սկսի դժուարութեամբ յառաջանալ, յետոյ կը կենայ շունչ առնելու համար և նորէն կը քալէ: Կ'երթանք կը հասնինք իրեն: Պ. Տէրմէնը կը կեցնէ Վալի Ահմէդը, կամաց մը կռնակին զարնելով: Կառապանը գիտէ, թէ ի՞նչ կը նշանակէ այդ, վար կ'իջնէ և գլուխը ցնցելով ու մռլտալով՝ Պ. Տէրմէնին կը պարզէ տղաները մէկ-մէկ: Մեծը 6 տարեկան մը կ'ըլլայ, փոքրը՝ 2. ինչքա՜ն տկար է այս փոքրիկը, ինչքա՜ն սառած է. իր փոքրիկ նիհար սրունքներու կաշին ոսկորներուն փակած է: Շրջանապետը կը նստեցնէ զայն իր արկղին վրայ, բայց այդ չըլլար, փոքրիկը չի կրնար նստած մնալ այդ կարծր կողովին վրայ. չի կրնար ինքզինքը բռնել: Պ. Տէրմէնը կ'առնէ զայն իր թեւերուն մէջ. Վալի Ահմէդը, միշտ գլուխը ցնցելով, անոր ոտքերը կը փաթթէ իր խեղճուկ ցնցոտիներով: Եւ կը մեկնինք: Փոքրիկը իր փոքր, աղտոտ գլուխը կը կթընցնէ իր բարերարի կուրծքին և իր ոսկրոտ ու պաղ փոքրիկ ձեռքով կը բռնէ

անոր մօտը, ինքզինքը աւելի ապահով զգալու համար։ Աչքերը միւսներուն պէս փոշիով լեցուած՝ ան Պ. Տէրմէնին կը նայի երբեմն երբեմն և յետոյ կը քնանայ անոր կուրծքին վրայ։ Մեր առջևն լալու ձայն մը կառնենք։ Զօրս տարեկան աղջիկ մըն է, որ չի քալեր այլեւս։ Թշեղ աղջիկ մըն է այս անդամալոյծը, խոշոր սև աչքերով, թուխ վարդագոյն երեսներով, վզին մարգարտէ մանեակ մը ձգուած։ Պ. Տէրմէնը միևնոյն նշանը կուտայ Վալի-Ահմէդի կինակին. միևնոյն գլխի ցնցումները անոր կողմէ, և փոքրիկը կառքին մէջն է։ (Նոր Օրէն)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱՅՈՑ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հալածանքը միշտ կը շարունակուի Թուրքիոյ Հայոց մէջ, և տակաւին մխիթարական լուր մը չի հասնիր արիւն-արցունքի երկրէն, հակառակ Պապին և այլոց կողմէն եղած դիմումներուն, և Թուրք իշխանութեանց կողմէ տրուած նպաստաւոր խոստումներուն։

Պոլսոյ մէջ դարձեալ մեծ թւով ձերբակալութիւններ տեղի կ՚ունենան։ Մասնաւորապէս Գում-Գաբու և Կէտիկ փաշա, Հայերու տները մտնելով, կը խուզարկեն ամէն անկիւն և աչքերնուն ինկած մարդիկը կը ձերբակալեն։ Խուզարկութեանց գործողութիւնները կը կատարեն փողոցները պաշարելով։ Վերջին անգամ ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուի գրագէտ Երուանդ Օտեան ալ։ Խումբ կը փնտռուին ու կը ձերբակալուին նաև ռուսահպատակ Հայերը, 10էն մինչև 70 տարեկան, և կ՚աքսորուին Գօնիա և Էնկիւրի։ Ամերիկեան դեսպանը, որուն յանձնուած է ռուսահպատակներու իրաւանց պաշտպանութիւնը, յայտարարած է թէ ինք չի կրնար միջամտութիւն մը ընել զանոնք աքսորէ զերծ պահելու մասին, բայց կրնայ հաւաստել, թէ աքսորուածներու կեանքը վտանգի պիտի չենթարկուի։

Թուրքի տէ ժ'էյա ժ'Իւնի կը գրէ, թէ Մարմարայի եզերքը բնակող Հայերը բոլոր կոտորուած, և անոնց տներն ու տաճարները այրուած են։

Սոյ Մայրավանքին Թուրք կառավարութեան կողմէ գրաւուելէն ետք, անոր պետն ալ, Կիլիկիոյ Ս.Կաթողիկոսը, արգելափակուած է Հալէպի մէջ։ Հալէպ աքսորուած է նաև Մարաշի Հայ Աւետարանականաց հովիւը, Վեր. Ահարոն Շիրաճեան։

Թուրքիոյ Աւետարանական Հայոց նորընտիր Ազգապետը, Բրոֆ. Զենոբ Պէզճեան, որու մասին ատենէ մը ի վեր ոեւէ լուր չէկար, Պոլիս հասած է իր որդւոյն հետ։ Ազգապետը իր Պոլիս ժամանման յաջորդ օրը Դատական Նախարարութեան պաշտօնատունն երթալով, տեսակցեր է կրօնից Տեսուչ Պէհա Պէյին հետ։

(Կոչնակ)

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ստացանք Հ. Բ. Ը. Միութեան «Միութիւն» պաշտօնաթերթին նոյեմբերի թիւը, որ կը պարունակէ զանազան ուրիշ գրութեանց կարգին՝ մեր բարեկամ և աշխատակից Մ. Կիւրճեանի «Վասն միութեան» գեղեցիկ յօդուածը և տաղանդաւոր արուեստագէտ Ե. Տէմիրճեանի մէկ տպաւորիչ նկարը՝ «Ցիշատակ Հ. Բ. Ը. Միութեան անձնուէր գործիչներուն, նահատակ հայրենիքին համար»։ Նոյն թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը Բարեգործականի վերջին ամիսներու գործունէութեանը մասին։

«Մեր բարեկամներէն ոմանց չատ հասկնալի ցանկութեան գոհացում տալու համար, կը փութանք սաորև ներկայացնել վերջին ամիսներու ընթացքին Միութեան կատարած դրամական օժանդակութեանց ամփոփոյթը, անկախաբար՝ բարոյական գետնի վրայ՝ իր ազգանուէր գործունէութենէն։

«Նախ ըսենք որ ներկայ տարաշրջանին սկիզբները Միութեան առաջին գործը եղաւ Կովկասի կոչին պատասխանել ի նպաստ գաղթականներուն ձեռնարկելով ընդհանուր հանգանակութեան մը, որ, շնորհիւ Միութեան գործիչներուն և բարեկամներուն անձնուէր ջանքերուն, յանգած է 11,000 եգ. ոսկիի պատկառելի գումարի մը (Ֆր. 286,000)։

«Միութիւնը դեռ վերջերս յաջորդաբար յատկացուցած է հետեւեալ նպաստները. —

Ցօդուտ Կովկասի գաղթականներու
  հանգանակութեան — Եգ. Ոսկի 1000
Ցօդուտ Ազգ. Հիմնադրամի հանգ.
  (Ազգային Տաներու Պաշտպանութեան համար) — Եգ. Ո. 1000
Հայաստանի աղէտեալներուն համար (Ազգ. Պատրիարքարանի միջոցաւ) — Անգլ. Ո. 1000
Հայաստանի աղէտեալներուն համար (Նիւ-Եորքի Մասնաժողովին միջոցաւ) — Ա. Ո. 1000
Ցօդուտ Կովկասի Սանիտարական
  գործին (Վեհ. Կաթողիկոսին միջոցաւ) — Րուբլի 5000
Վանի Վարժապետանոցին եւ Միացեալի ուսուցիչներուն համար
  (Վեհ. Կաթողիկոսի միջոցաւ) — Րբ. 3000

«Բաց աստի, Միութեան Թուրքիոյ 60ի չափ Մասնաժողովները և մասնաւորապէս Կ. Պոլսի Մասնաժողովը, եղբայրական օգնութեան գործին մէջ գրեթէ նախախնամական դեր մը կատարած են, որուն մասին բնականաբար առայժմ մանրամասնութիւններ կը պակսին։ Լրագրական թղթակցութենէ մը տեղեկացած ենք թէ՝ Ազգ. Պատրիարքարանը և Միութեան Կ. Պոլսի Մասնաժողովը 5500 ոսկի ղրկած են գաւառները։ Ցիշեալ Մասնաժողովին 25 մարտ ամսաթիւ նամակը Կեդրոնական Ժողովին կը հաղորդէր նաև թէ՝ Միացեալի յանձնած է 535 օսմ. ոսկի, իսկ գաւառ ղրկած է 700 ոսկի (որուն 400ը Տէրսիմ և Մուշ)։

Վերջապէս, Միութիւնը յանձն առած է Գահիրէի Հայ Կարմիր-Խաչին կողմէ ղրկուելիք Սանիտարական Խումբին երթեւեկի ծախսը հոգալ, և ներկայօժարստանձնած է Բօր-Սայիտի Սուէտիացի գաղթականներուն դպրոցական և 1253 երկսեռ աշակերտներու զգեստաւորման բազմածախս գործը։

«Եթէ պատերազմին ստեղծած տագնապը նուազեցուցած չըլլար Միութեան սովորական և բացառիկ եկամուտները, և անդամներն ու նուիրատուները աւելի մեծ համեմատութեամբ իրենց գոհողութեանց բաժինը Միութեան բերէին, անշուշտ կարելի պիտի ըլլար աւելի մեծ սահմանի մէջ կատարել օգնութեան փըրկարար գործը։

«Ինչ որ ալ ըլլայ, Միութիւնը ըրած է իր կարելին, հակառակ ներկայ աննըպաստ պայմաններուն, և պատրաստ է ընելու անկարելին ալ՝ ազգին ծովածաւալ կարօտութեանց գէթ մասամբ ամոքումին համար, և այդ բանը աւելորդ է ըսել, կախում ունի մանաւանդ Միութեան բարեսէր անդամներուն և վեհանձն նուիրատուներուն ցոյց տալիք բացառիկ անձնուիրութենէն։»

Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Ժողովը հետեւեալ շնորհաւորական հեռագիրը ուղղած է Ամերիկայի «Ազգ. Պաշտպանութեան Միութեան» Նախագահ Գեր. Արսէն Ծ. Վ. Վեհունիի.—

«Հայկական Ընդհ. Միութեան Կեդր. Ժողովը ձեզի կ՚ուղղէ իր ջերմագին խընդակցութիւնները կայացած ազգային համագործակցութեան առթիւ, և Միութեանդ կը մաղթէ կատարեալ յաջողութիւն գեբաղանցապէս հայրենասիրական իր ազնիւ ձեռնարկին համար։»

Հայ Երիտասարդաց Միութեան Սինեմայի ներկայացումը տեղի ունեցաւ Զաքեչարթի գիշեր, Բօզմօկրաֆի մէջ, ընտրեալ և համակիր բազմութեան մը ներկայութեան։ Հակառակ մուտքի համար իր նշանակած սովորական գիներուն՝ կը լսենք թէ վարչութիւնը յաջողած է յօգուտ Հ. Ե. Միութեան յոյժ գոհացուցիչ արդիւնք մը ձեռք բերել այս ներկայացումէն։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

Պայքաններուն մէջ

ՌՈՒՍ ՆԱՀԱՆՋՈՒՄԸ Ի ՎԱՌՆԱ

Հռոմ, 22.— Ռուսք Վառնայի զօրանոցները, ինչպէս նաև Պուլկար ամրութիւնները քանդեցին։ Ռուս զինուորներու յամաքահանումը մօտալուտ է։

ՍԵՐՊԵՐԸ

Հռոմ, 20. — «Թրիպունա» կը տեղեկացնէ թէ Սերպ փախստականներ հասած են Իտալիոյ կեդրոնական գիւղերուն մէջ ուր անոնց ջերմ ընդունելութիւն մը եղած է։ Բազմաթիւ ուրիշ փախստականներու կը սպասուի։

Հռոմ, 22.— Սերպիոյ Բէթէր Թագաւորը Իտալիա հասած է. իր ճամբորդութիւնը պիտի շարունակէ մինչև Բաղերթա ուր Իտալիոյ հիւր պիտի ըլլայ։ Սերպ Սքուբչինան Պարիի մէջ պիտի գումարուի։ Մէս. Էճ.

Ֆարտանէլի մէջ

Լոնտոն, 22.— Անզաքէն և Սուվլայի ծոցէն Աւստրալիական և Նոր-Զէլանտական զինուորներուն նահանջի մասին խօսելով Պ. Ասքուիթ բառ առ բառ հետեւեալը ըսաւ, «Այս նահանջը առաջարկուեցաւ Լորտ Քիչնէրի և Սըր Չարլս Մընրօյի կողմէ սոյն երկու շրջանները քննութելէն յետոյ»։ Ցետոյ աւելցուց թէ այս նահանջի ընթացքին անգլ. կորուստներուն համագումարը միմիայն չորս վիրաւորեալի կը հասնի։ Ռ.

Արեւելեան ճակատին

Բեթրօկրատ, 29.— (Պաշտ.) Մեր օդաչուները ռմբակոծեցին Սվիանձիանի աւելի՝ շրջանը, թշնամի պահեստումբերուն մէջ խուճապ ձգելով։ Կալիսիոյ մէջ թշնամի պզտիկ ջոկատներու կատարած յարձակողականի փորձերը կասեցուցինք։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Բարիզ, 22.— Թէհրանէն լուր կ՚ուտան թէ Ռուսերը գրաւած են Քումը, ուր կեդրոնացած էին Պարսկաստանի ցեղապետներուն գլխաւոր ուժերը։

Բեթրօկրատ, 22.— Ռուսերը՝ Գերման գործակալներուն ամրացած վայրը եղող Քումը գրաւեցին, մեծ ճակատամարտէ մը յետոյ որու ընթացքին Թշնամին կատարելապէս պարտուեցաւ։

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՄԷՋ

Լոնտոն, 22.— Երեսփ. Ժողովոյ մէջ Պ. Չէմպըլէն ծանոյց թէ Միջագետքի մէջ մինչև 18 դեկտ. պատահած կորուստները կը հասնին 1127ի որուն մէջն է 200 մեռեալ՝ որոնցմէ 40ը հիւանդութեանց պատճառով մեռած են։ Զօր. Նիքսըն Քութէլ-Ամարայի մէջ չի գտնուիր։ Երէկ Զօր. Թաունզհէնտ կը գիտցնէր թէ դիրքը հանդարտ անցած է։ Ռ.

Արեւմտեան ճակատին

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Բարիզ, 22. — (Պաշտ.) Վօժի մէջ մեր զինուորներուն երեկուան մղած յարձակումը թոյլ տուաւ Հարթմանսվէյլէրքօբֆի արեւել. զառիթափերուն վրայի մեր դիրքերուն զգալի կերպով ընդարձակումը։ Ներկայիս մէջ գերի բռնուած Գերման զերիներու թիւը 1200ի կը հասնի, որոնց 21ը սպաներ են 6 տարբեր զօրաբանակներու պատկանող։ Հ.

Ամսթերտամ, 22. — Պէրլինեան զեկոյց մը կ՚ընդունի ֆրանս. կարեւոր յաջողութիւնը զոր կը մեկնէ իբրև դաղաթի մը գրաւումը Հարթմանսվէյլէրքօբֆի մէջ, ինչպէս նաև ուրիշ դիրքերու. Կաբինները տեղի ունեցած են ձիւնի փոթորիկի մը ընթացքին։

Ամսթերտամ, 22. — Թնդանօթներու գոռումը դարձեալ կ՚իմացուի Իբրի ուղղութեամբ։ Ճակատէն ոչ մէկ լուր կարելի է ստանալ, այսուհանդերձ մեծ գործունէութիւն մը կը նշմարուի երկաթուղւոյ գիծերուն վրայ, գլխաւորաբար գերման հիւանդանոց շոգեկառքերու։ Ռ.

Բարիզ, 20. — Մարաջախտ Սըր Ճօն Ֆրէնչ այսօր կէսօրէ վերջ Լիլէյէ գնաց Պ. Բուանքարէէն հրաժեշտ առնելու։ Խուռն բազմութիւն մը ծափողջունեց զինքը «կեցցէ Ֆրէնչ, կեցցէ Անգլիա, կեցցէ Թագաւորը» գոչելով։ Զօր. Ժօֆրը այս առաւօտ Սըր Ճօն Ֆրէնչի յանձնեց Պատերազմ. Խաչի պատուանշանը։ Ռ.

Ամսթերտամ, 22. — Վէսթֆալիոյ մէջ Միւնսթէրի ռազմամթերքի գործարաններուն մէջ պայթում մը պատահեցաւ։ Բազաքը ահագին վնասներու ենթարկուեցաւ, և երկաթուղւոյ հաղորդակցութիւնները ընդհատուեցան։ Միւնսթէրի ռազմամթերքի գործարանին մէջ աշխատող 600 գործաւորուհիներէն 300ը մեռան։ Ռ.

Ամսթերտամ, 22.—(Պերլին պաշտ.) Քաղլէրը՝ բեջջային հիւսուածքներու թեթեւօրէն բորբոքման պատճառաւ անկողին մտնել ստիպուելով, իր դէպի Արեւմտ. ճակատ մեկնումը յետաձգեց։

Պ. ԱՍՔՈՒԻԹԻ ՃԱՌԸ

Լոնտոն, 21.— Պ. Ասքուիթի ճառը մեծ հետաքրքրութիւն յառաջ բերած էր։ Վերնատունը լեցուն էր. Լորտ Տէրպի և ծովակալ Սըր Ճօն Ֆիշըր նիստին ներկայ կը գտնուէին։ Պ. Ասքուիթ անդրադառնալով Մեծն Բրիտանիոյ Տարտանէլի մէջ կատարած ձեռնարկին՝ գրուատեց տեղակալ-զօր. Մընրօն և տեղակալ-զօր. Պըրտվուտը, յետոյ անցնելով արեւմտ. ճակատին՝ ջերմօրէն խօսեցաւ Սըր Ճօն Ֆրէնչի և Սըր Տուկլաս Հայկի մասին։ Լորտ Տէրպիի ըրած ճիգին վերաբերմամբ իր գնահատութիւնը արտայայտեց և համեմատութիւն մը ըրաւ կայսրութեան բոլոր բաժիններու ճիգին և երկրին մի քանի մասերուն անխուէթութեան միջև։ Վարանողները իրենք իրենց ձգենք, ըսաւ և ձեռք առնենք՝ նոյնիսկ հիմա՝ երկրին մեծամասնութեան կողմէ ցոյց տրուած օրինակին հետեւելու պատեհութիւնը։ Պ. Ասքուիթ յոյս յայտնեց թէ Բարիզի խորհրդաժողովը պիտի պատրաստէ ծրագիրներու աւելի մեծ կեդրոնացում մը, և յատակագիծներու աւելի կատարեալ համաձայնութիւն մը՝ աւելի արդիւնաւոր ընծայելու համար գործողութիւնը։ Այս պատերազմին մէջ շատ մը սխալներ և անճիշդ հաշիւներ պատահեցան, բայց անոնց ամենքը մեր կողմէն չէին։ Դաշնակիցները երբեք վարանումի վայրկեան մը չունեցան և հիմա իրենց ուժերը թէ՛ մարդով և թէ նիւթեղէնով ամէն ամիս աւելի կ՚առատարանան և կռիւի համար աւելի պատրաստ ու աւելի կազմակերպուած կը ներկայանան։ Ռ.

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

Վաշինկթըն, 22. — Միացեալ Նահանգաց Աւստրիոյ տուած երկրորդ զեկոյցը խիստ հակիրճ է, անիկա կը յայտնէ թէ աւստրիական ծովակալութեան ըրած սոյն խոստովանութիւնը որ «Անքօնա» թորփիլահարուած է կենալէն յետոյ երբ վրան տակաւին ուղեւորներ կը գտնուէին, կ՚արդարացնէ ամերիկեան պահանջները։ Զեկոյցը կ՚եզրակացնէ թէ երկու երկիրներու միջև տիրող բարեկամական յարաբերութեանց շարունակութիւնը Աւստրիոյ դիրքէն կախում պիտի ունենայ։ Ռ.

Վաշինկթըն, 22. — Կ՚իմացնեն թէ Նախագահ Վիլսընի բարեկամը եղող գնդապետ Հաուզ՝ Նախագահ Վիլսընի խընդրանօք մօտերս Եւրոպա պիտի երթայ կարգ մը աւելի խնդիրներու մասին կառավարութեան բռնած դիրքին մասին մէկ քանի Ամերիկեան դեսպաններու տեղեկութիւններ տալու համար։ Կը հերքուի հաշտութեան վերաբերեալ պաշտօն մը ունենալը։ Ռ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պայքաններուն մէջ

ՌՈՒՍԵՐԸ ՎԱՌՆԱՅԻ ՄԷՋ

Լոնտոն, 22.— «Տէյլի Քրօնիքլ» Աթէնքէն կ՚իմանայ թէ Ռուսք Վառնա ցամաք հանած են Քաղաքը հիմնայատակ ընելէ յետոյ։ Քաղաքապահ զօրքը խիստ մեծ կորուստներ կրած է եւ չէ կրցած ցամաքահանումը արգիլել։ 16 փոխադրանաւեր Վառնայի նաւահանգիստը մտած են։ Ռ.

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԶԱՐԸ ՄԱՆԱՍԹԸՐԻ ՄԷՋ

Սելանիկ, 23. — Պուլկարիոյ Ֆէրտինանտ թագաւորը Մանասթըր հասած է։ Պուլկար հրամանատար մը դրօշի տակ կը կանչէ զինուորութենէ զերծ եղողները։ Հ.

ԱՒՍՏՐԱԼԻԱ ԵՒ ՏԱՐՏԱՆԷԼ

Մելպուրն, 23. — Անզաքի զինուորներու նահանջը Աւստրալիացւոց մինչեւ վերջ կռուելու հանդգնումը չէ խախտած։ Նախարարապետ Պ. Հիւկս ըսաւ. «Աւստրալիա կռուին պիտի մասնակցի մինչեւ որ Դաշնակիցներու յաղթանակը ըլլայ վերջնական, կատարեալ եւ ջախջախիչ։ Անզաքի պարպումը միմիայն խթան մը պիտի ըլլայ մեր նպատակին։ Ռ.

ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ

Լոնտոն, 23.— «Եազախա Մարու» ճափոնական անդրատլանտեանը ընկղմուեցաւ։ Բոլոր ուղեւորները եւ նաւազախումբը ազատուեցան։ Ռ.

Հռոմ, 23.—Երկու թորփիլանաւեր Սիկիլիոյ եւ Մալթայի միջեւ աւստր. ընդծովեայ մը ընկեցին։ Հ.

Աթէնք, 22. — Անգլ. ընդծովեայ մը Մարմարայի մէջ գերման «Հէրօս» շոգենաւը եւ ուրիշ նաւեր ընկղմեց։ Ռ.

Արեւելեան ճակատին

Բեթրոկրատ, 23.— (Պաշտ.) Արեւել. Կալիսիոյ Թրամպլօվլայի մէջ թշնամին ետ մղելով մեր նակատին առջեւ քարձունք մը գրաւեցինք։ Կովկասի նակատին վրայ Օլթիի հարաւ-արեւել. կողմը քուրք խումբեր գրաւելով չորս հակայարձակումներ ետ մղեցինք։ Պարսկաստանի մէջ գրաւեցինք Նովրան Քումը։ Հ.

Բարիզ, 23. — Զօր. Բօի կողմէ բերուած «Պատերազմի Խաչ»ին Զարին յանձնումին առթիւ՝ Զարին եւ Պ. Բուանքարէի միջեւ բարեկամութեան եւ վստահութեան հեռագիրներ փոխանակուեցան։ Հ.

Արեւմտեան ճակատին

Բարիզ, 22. — Պելճիքայի մէջ հրետանին գործունէութիւն ցոյց տուաւ Հէթսասի եւ Պէօսինկի շրջանին մէջ։ Արրասի հարաւակողմը Պէօրէնի շուրջ մեկնաթի յաջող ռմբակոծութիւններ։ Ականի մը պայթեցուցինք որ Լիլի ճամբուն դիմաց գտնուող թըշնամիոյն մէկ խրամին ծանրապէս վնասեց։ Տանճուրի առջեւ Ռուայի շրջանին մէջ, գերման զօրաւոր յառաջապահ զօրախումբ մը մեր կրակին տակ մնաց եւ փախուստ տուաւ բազմաթիւ վիրաւորներ ձգելով։ Պուօ անտառին շրջագծին մէջ, Հօ-տը-Մէօզի կողմը, մեր մարտկոցները բուռն կերպով ռմբակոծեցին թշնամի խրամները եւ ռազմանիւթի մթերանոց մը պայթեցուցին։ Վօժի մէջ ի Հարթմանսվէյլերքօբֆ, տեղական կարգ մը գործողութեանց պատճառաւ, թշնամին ոտք դրաւ մեր երեկուան գրաւած խրամներուն մէկ մասին մէջ, զոր մեր յառաջացեալ տարրերը կը պահպանէին։ Այս կէտին մէջ մեր առած Գերման գերիներուն թիւը 1300ը կ՚անցնի։ Հ.

Լոնտոն, 22. — Երեսփ. ժողովին մէջ մէկ միլիոն հոգիի զինուորագրութեան ծրագրին վիճաբանութեան միջոցին Պ. Թէնընթ յոյս յայտնեց թէ գրեթէ բոլոր ամուրի երիտասարդները պիտի ներկայանային։ Կը հաւատայ թէ երկրին ստուար մեծամասնութիւնը եւ երեսփոխաններու մեծ թիւ մը ուժ պիտի տան կառավարութեան եթէ պէտք ըլլայ զացուի գին. պարտաւորիչ ծառայութեան դիմել։ Այնուհետեւ ակնարկելով բալկանեան պահեստի զօրք կազմելու անհրաժեշտութեան, Պ. Թէնընթ յիշեց թէ նակատին վրայ կորուստը ամսական 15 առ հարիւր է։ Ռ.

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ Տպարան
Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ
Imp. Economique, Alex.

ՍԱԿԱՐԱՆ

24 Դեկտեմբեր 1915

ԲԱՄԲԱԿ	Բացում	Փակում
Յունվար	18 11]16	18 27]32
Մարտ	19 1]32	19 1]8
Նոյ.(1916)	18 3]8	18 15]32

ԲԱՄԲԱԿԻ ՀՈՒՆՏ		
Դեկտ.-Յունվ.	113	113
(2 ամիս)	115	114 20]40

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ		
Գրէտի Ֆոնսիէ 1886	Ֆր.	310.50
» » 1903	»	238.50
» » 1911	»	245 —
Բումէլի Երկաթուղի	»	125.—
Բանքմա	»	89.50